

Athloi i Drakons drabslov – en sportshistorisk note¹

af Thomas Heine Nielsen

I den følgende korte note argumenterer jeg for, at en passage i Drakons drabslov omtaler sportskonkurrencer ved religiøse fester uden for Attika. Hvis min konklusion accepteres, vil vi råde over en ny vigtig kilde til den tidlige græske sports historie. Græske retshistorikere har for længst indset, at passagen refererer til sportskonkurrencer uden for Attika,² mens ingen græsk sportshistoriker mig bekendt endnu har udnyttet passagen som kilde.³ Det vil derfor være umagen værd at præsentere passagen og min fortolkning af den forholdsvis detaljeret.

Drakons drabslov blev formentlig indført i Athen i de sene 620'ere f.Kr.⁴ Den er overleveret som en fragmentarisk indskrift fra 409/8 f.Kr. (*IG I³ 104*),⁵ og den relevante passage (*IG I³ 104.26-29*) er citeret omtrent verbatim hos Demosthenes (23.37-38), og det har gjort det muligt at rekonstruere indskriftens tekst på en måde der passer med de bevarede rester, som er skrevet stoichedon.⁶ Kilderne til passagens ordlyd er altså ret gode (cf. Gagarin 2008, 93).⁷ I den omtalte passage fastsættes straffen for uagtsomt manddrab først til eksil. Der tilføjes herefter en bestemmelse, der beskytter en person dømt for uagtsomt manddrab under hans eksil: “Hvis nogen dræber drabsmanden eller forvolder drab på ham, skønt han holder sig væk fra et grænsemarked, fra kampelege [*athloi*] og fra amfiktyoniske ritualer, da skal han ifalde samme straf som den der

-
1. En engelsk version af denne artikel er antaget til publikation i tidsskriftet *Nikephoros*, men på trods af, at den blev antaget helt tilbage i 2013, er den endnu ikke fremkommet. Jeg præsenterer derfor her en revideret og forbedret dansk version.
 2. Stroud 1968, 7, 54; Gagarin 2008, 98.
 3. Der er intet om passagen i glimrende standardfremstillinger som Miller 2004; Young 2004; Kyle 2007; eller Potter 2012.
 4. Stroud 1968, 66–70; Gagarin 2008, 93. Om drabsloven, se Hansen 1999, 10, 19–25.
 5. Om indskriften: Stroud 1968.
 6. Om stoichedon, se Woodhead 1992, 29–34.
 7. Som trykt i *IG I³ 104.26-29* lyder den græske tekst således: [ἐὰν δέ] [τ]ις τ[ὸ]ν ἀνδρ[ο]φόνου κτένει ἢ αἴτιος εἰ φόνου, ἀπεχόμενον ἀγορᾶς ἐφο[ρί]ας κ[α]ὶ [ἄθλων καὶ ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν, ἡσπερ τὸν Ἀθην]αίου κ[αὶ] [τένα]ν[τα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι. Som citeret hos Demosthenes 23.38 lyder den som følger: ‘ἐὰν τις ἀποκτείνῃ τὸν ἀνδροφόνου’ φησὶν ἢ αἴτιος ἢ φόνου, ἀπεχόμενον ἀγορᾶς ἐφορίας καὶ ἄλλων καὶ ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν, ὡσπερ τὸν Ἀθηναίου κτείναντα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι.’

dræber en athener.”⁸ Denne bestemmelse er, som påpeget af Gagarin (2008, 98), en beskyttelse af den landsforviste drabsmand (*ἀνδροφόνος*), men *e contrario* fremgår det, at drab på en drabsmand ved et grænsemarked (*ἀγορᾶς ἐφορίας*), ved kamplege (*ἄθλων*) eller ved amfiktyoniske ritualer (*ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν*)⁹ ikke regnes for strafbart manddrab i Drakons lov. Uden for sådanne forsamlinger gjaldt drabsmanden åbenbart for athensk borger, der ikke lovmedholdigt kunne dræbes. Græske retshistorikere forstår normalt de *athloi*, loven henviser til, som sportskonkurrencer.¹⁰ Hvad vigtigere er: Sådan forstod Demosthenes også ordet. I 23.40 parafraserer han lovens *athloi* med *οἱ κατὰ τὴν Ἑλλάδ’ ἀγῶνες*, “sportskonkurrencerne i Hellas”. Demosthenes forstår tydeligvis *athloi* som en reference til sportskonkurrencer uden for Attika. Hvorfor fremhæver loven grænsemarkeder, sportskonkurrencer og amfiktyoniske ritualer som forsamlinger, en dømt *androphonos* gør klogt i at holde sig væk fra? Formentlig fordi det var en rimelig antagelse, at han her risikerede at møde athenere og dermed muligvis den dræbtes slægtninge, som lovligt kunne dræbe ham. Som Gagarin siger: “Frontier markets, athletic contests and Amphictyonic sacrifices were international events outside of or on the border of Attica, where a killer and his victim’s relatives might encounter one another. It would be essential to know whether the killer would be protected if he attended them. Draco’s new law provides this information.”¹¹

-
8. Min egen oversættelse. Stroud oversætter således til engelsk: “If someone kills the slayer or is responsible for his being killed while he is avoiding a frontier market, games, and Amphiktyonic rites, he shall be treated on the same basis as one who kills an Athenian.” Jeg accepterer Strouds fortolkning (1968, 54 n. 95): at *Ἀμφικτυονικῶν* kun kvalificerer *ἱερῶν* (‘ritualer’) og ikke også *ἄθλων* (‘kampege’).
 9. Hvad Drakon henviste til med udtrykket *ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν* er uvist; Demosthenes’ parfrase (*τῶν ἱερῶν τῶν ἐν Ἀμφικτύοσιν*) tyder på, at han forstod det som en henvisning til ritualer i Delphi, og det forekommer at være en rimelig antagelse, at udtrykket henviser til institutionaliserede og regelmæssigt tilbagevendende ritualer, muligvis i Delphi (se van Effenterre & Ruzé 1994, 20; og Lefèvre 1998, 65).
 10. Stroud 1968, 7, 54; Gagarin 2008, 98; van Effenterre & Ruzé 1994, 18 (‘concours’). Jeg accepterer fortolkningen af *athloi* som ‘sportskonkurrencer’ i al almindelighed, men som David Bloch har påpeget over for mig, kan det vel ikke ganske udelukkes, at ordet her refererer til en enkelt fest som f.eks. de Olympiske Lege, selvom hverken LSJ eller Montanari, *DAG* registrerer en sådan betydning. Mod en sådan fortolkning kan det også anføres, at *athloi* her optræder i en opremsning af begivenheder af en særlig karakter og derfor nok skal forstås generelt snarere end specifikt. Desuden: hvis Drakon havde en bestemt fest i tankerne, hvorfor navngav han den så ikke? – som han mere eller mindre gør i det følgende med det attributive *Ἀμφικτυονικῶν*. – Sophokles bruger *ἄθλοισι Πυθικοῖσιν* i *El.* 49 og *Δελφικῶν ἄθλων* i *El.* 682.
 11. Gagarin 2008, 98. Cf. Stroud 1968, 54.

Drakon må altså have antaget, at dersom athenere rejste uden for Attika, var deres destination sandsynligvis grænsemarker, amfiktyoniske helligdomme eller sportskonkurrencer, hvor de kunne løbe på en landsforvist *androphonos*. For så vidt angår *athloi*, kan det ikke ganske udelukkes, at Drakon tænkte på gravlege, men sidestillingen af *athloi* og *hiera Amphiktyonika* tyder snarere på, at han tænkte på regelmæssigt tilbagevendende begivenheder – hvilket vil sige, at han må have tænkt på sportkonkurrencer indlejret i religiøse fester, sådan som det var normen i sen-arkaisk og klassisk tid.

Hvilke religiøse fester, der kan have været tale om i 620'erne f.Kr., er uvist, men de Olympiske Lege er en mulighed, eftersom athenske atleter allerede på Drakons tid deltog her;¹² men i Delphi, i Nemea og på Isthmen var sportskonkurrencer endnu ikke en del af de store fester (se nedenfor).¹³ Drakon har dog formentlig (også) tænkt på fester i områder nær Attika selv, f.eks. Boiotien og Peloponnes, eller på øer nær Attika, som f.eks. Euboia og Aigina. Sportskonkurrencer er velbelagte i disse områder i sen-arkaisk og klassisk tid.¹⁴ Hvis mit argument her accepteres, demonstrerer den diskuterede passage fra Drakons drabslov, at der kan have eksisteret fester med sportskonkurrencer i disse områder allerede i det sene 7. årh. f.Kr. og at de kunne forventes at tiltrække atleter fra Athen.¹⁵ Og hermed vil vi så få en ny lille, men vigtig brik til det puslespil, den tidlige græske sports historie frembyder for forskningen.

En sådan ny brik til sportens historie i arkaisk tid er uhyre velkommen, fordi den græske sports historie i tiden forud for det 6. årh. f.Kr. er temmelig dunkel, for at sige det mildt. Det skyldes først og fremmest, at vi kun råder over ganske få litterære og epigrafiske kilder, der kan belyse sporten i denne tid.¹⁶ Det er naturligvis rigtigt, at de

12. Se referencerne hos Kyle 1993: Pantakles i 696 og 692 f.Kr.: 209 no. A53; Stomas i 644 f.Kr.: 211 no. A60; Kylon i 640 f.Kr.: 206 no. A40; Phrynon i 636 f.Kr.: 213 no. A68. – Christesen (2007, 2010) har sået grundig og berettiget tvivl om validiteten af de traditionelle dateringer af de tidligste olympiske sejrherre, men blandt de tidlige sejrherre der er mere end blot navne, er netop to athenere, Kylon og Phrynon, som begge hører til i det senere 7. årh. f.Kr. (Mann 2001, 64–68).

13. Hvis Drakon faktisk henviser til konkurrencer i Delphi, Nemea og på Isthmen, dokumenterer hans lov en tidlig og i øvrigt ukendt fase af den senere *periodos* (cf. n. 25 nedenfor), en konklusion af stort set samme vigtighed som den, jeg foreslår her.

14. Nielsen 2010b, 15–21, 25–27.

15. En athenere vides at have deltaget i gravlege i Boiotien i det 7. årh. f.Kr. (se *IG I³* 584 med Roller 1981a, 3 og Nielsen 2010a, 3), og det støtter naturligvis ideen om, at athenere rejste til sportskonkurrencer uden for Attika på Drakons tid.

16. Jeg ser i denne sammenhæng bort fra vasemaleriet som kilde til arkaisk sportshistorie.

homeriske digte ofte antages at være komponeret i anden halvdel af det 8. årh. f.Kr., og det antages ligeledes ofte, at de afspejler grundlæggende træk af samfundsforholdene i sengeometrisk tid.¹⁷ Hvis man accepterer disse præmisser, må konklusionen blive, at der i sengeometrisk tid fandt sportskonkurrencer sted både i forbindelse med gravlægninger af stormænd¹⁸ og i forbindelse med religiøse fester til gudernes ære.¹⁹ Denne brug af de homeriske digte er ganske udbredt blandt græske sportshistorikere,²⁰ og det kan ikke ganske udelukkes, at den er legitim. Men de to præmisser, den er baseret på, kan dog ikke betragtes som fuldstændig sikre. For det første er digtene jo poesi og ikke dokumentariske skildringer af sociale forhold.²¹ For det andet, og det er næsten endnu vigtigere, er det endnu ikke lykkedes forskningen at nå til enighed om dateringen af de homeriske digte. Det er f.eks. velkendt, at Minna Skaftø Jensen har argumenteret indgående – og efter min opfattelse ganske overbevisende – for en datering i det senere 6. årh. f.Kr.²² Så selv hvis man accepterer, at digtene afspejler deres samtids sociale forhold, kan det altså ikke endeligt afgøres, hvad denne samtid er. Selvom græske sportshistorikere sjældent erkender det, kan de homeriske digte altså ikke ret godt bruges som kilde til den tidlige græske sports historie, i hvert fald ikke uden en forfinet metodologi, som man kun sjældent møder. Ellers er der blot et par korte passager om sport hos Hesiod og Tyrtaios,²³ og to afholdelser af gravlege er kendt gennem indskrifter fra Boiotien²⁴ – og hermed er al det skriftlige kildemateriale til sportens historie før 600 f.Kr. omtalt.

-
17. Der er alvorlige problemer forbundet med denne antagelse, som påpeget for nylig af Carey 2013, 34.
 18. Se Hom. *Il.* 23.257–897, og, særligt, 630–45 (gravlege over Amarynkeus i Bouprasion i Elis); og 679–80 (gravlege over Oidipous i Theben); *Od.* 24.85–94. Om sportskonkurrencer i den episke poesi, se Willis 1941.
 19. Se de overbevisende diskussioner af Hom. *Il.* 22.158–64 hos Young 2004, 9 og Kyle 2007, 77–78.
 20. Se Miller 2004, 26; Young 2004, 10; Kyle 2007, 55, 77; Kyle 2014, 22; Christesen 2012, 121.
 21. Hansen 2006, 42; Carey 2013, 34; Perry 2014, 58.
 22. Se Jensen 1980 og Jensen 2011.
 23. Hes. *Th.* 435; *Op.* 654–58; Tyrtaios fr. 12.2 (West).
 24. *IG I²* 402n (cf. *LSAG* 94 no. 2); *IG I³* 584 (= *IG I²* 401; cf. *LSAG* 94 no. 3a). Om gravlege over historiske personer, se Roller 1981a og Nielsen 2010a: de fandt sted indtil det 5. årh. f.Kr. Om gravlege i kunsten, se Roller 1981b; se også McGowan 1995.

Desuden er det sådan, at af de fire store stævner der i klassisk tid udgjorde den såkaldte *periodos*,²⁵ var det næsten med sikkerhed kun stævnet i Olympia, der eksisterede forud for det 6. årh. f.Kr. Stævnerne i Delphi, i Nemea og på Isthmen eksisterede næppe endnu: de blev i hvert fald først institutionaliseret i det 6. årh. f.Kr.,²⁶ og hvis de overhovedet eksisterede i det 7. årh. f.Kr., må det have været i en langt mere beskedne form end den, vi kender fra klassisk tid.²⁷

På denne baggrund bør det altså være af betragtelig interesse, at en passage i Drakons drabslov fra det senere 7. årh. f.Kr. næsten med sikkerhed omtaler sportskonkurrencer indlejret i religiøse fester.²⁸

Bibliografi

- Broneer, O. 1971. *Isthmia. I. Temple of Poseidon*. American School of Classical Studies: Princeton, NJ.
- Carey, C. 2013. "In Search of Drakon," *The Cambridge Classical Journal* 59, 29–51.
- Christesen, P. 2007. *Olympic Victor Lists and Ancient Greek History*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Christesen, P. 2010. "Whence 776? The Origin of the Date for the First Olympiad," ss. 13–34 i Z. Papakonstantinou (ed.), *Sport in the Cultures of the Ancient World*. Routledge: London & New York, NY.
- Christesen, P. 2012. *Sport and Democracy in the Ancient and Modern Worlds*. Cambridge University Press: Cambridge.

25. Selve termen *periodos* er først belagt i hellenistisk tid (Remijsen 2014, 353; Remijsen 2015, 28–29, 35).

26. Miller 2004, 87–112; Kyle 2007, 137–48; cf. Funke 2005.

27. Om tidlige fester, særligt i Delphi, se Miller 1978 og Davies 2007; på Isthmen var der et mindre tempel ca. 650 f.Kr. (Broneer 1971, 55); om fund fra det 7. årh. f.Kr. i Nemea, se Miller 1979, 82.

28. Tak til Jerker Blomqvist og Adam Bülow-Jacobsen.

- Davies, J. 2007. "The Origins of the Festivals, especially Delphi and the Pythia," ss. 47–69 i S. Hornblower & C. Morgan (eds.), *Pindar's Poetry, Patrons, and Festivals. From Archaic Greece to the Roman Empire*. Oxford University Press: Oxford.
- Funke, P. 2005. "Die Nabel der Welt. Überlegungen zur Kanonisierung der 'panhellenischen' Heiligtümer," ss. 1–16 i T. Schmidt *et al.* (eds.), *Gegenwärtige Antike – antike Gegenwarten*. Kolloquium zum 60. Geburtstag von Rolf Rilinger. Oldenbourg Wissenschaftsverlag: München.
- Gagarin, M. 2008. *Writing Greek Law*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Hansen, M.H. 1999. *Antifons taler*.² Hans Reitzels Forlag: København.
- Hansen, M.H. 2006. *Polis. An Introduction to the Ancient Greek City-State*. Oxford University Press: Oxford.
- Jensen, M.S. 1980. *The Homeric Question and the Oral-Formulaic Theory*. Museum Tusulanums Forlag: København.
- Jensen, M.S. 2011. *Writing Homer. A Study Based on Results from Modern Fieldwork*. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: København.
- Kyle, D.G. 1993. *Athletics in Ancient Athens*.² Brill: Leiden.
- Kyle, D.G. 2007. *Sport and Spectacle in the Ancient World*. Blackwell Publishing: Malden, MA.
- Kyle, D.G. 2014. "Greek Athletic Competitions. The Ancient Olympics and More," ss. 21–35 i P. Christesen & D.G. Kyle (eds.), *A Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity*. Wiley Blackwell: Malden, MA.
- Lefèvre, F. 1998. *Lamphictionie pyléo-delphique: histoire et institutions*. De Boccard: Paris.
- Mann, C. 2001. *Athlet und Polis im archaischen und frühklassischen Griechenland*. Vandenhoeck & Ruprecht: Göttingen.
- McGowan, E.P. 1995. "Tomb Marker and Turning Post: Funerary Columns in the Archaic Period," *AJA* 99, 615–32.

- Miller, S.G. 1978. "The Date of the First Pythiad," *California Studies in Classical Antiquity* 11, 127–58.
- Miller, S.G. 1979. "Excavations at Nemea, 1978," *Hesperia* 48, 73–103.
- Miller, S.G. 2004. *Ancient Greek Athletics*. Yale University Press: New Haven, CT & London.
- Montanari, DAG = F. Montanari, *The Brill Dictionary of Ancient Greek*. Brill: Leiden & Boston, MA 2015.
- Nielsen, T.H. 2010a. "Kamplege ved episke og historiske gravlæggelser – en sports-historisk note til *Iliadens* 23. sang," *Aigis* 10.1, 1–7.
- Nielsen, T.H. 2010b. "Sportskulturens omfang i det klassiske Grækenland," *Aigis* 10.2, 1–40.
- Perry, T.P.J. 2014. "Sport in the Early Iron Age and Homeric Epic," ss. 53–67 i P. Christesen & D.G. Kyle (eds.), *A Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity*. Wiley Blackwell: Malden, MA.
- Potter, D. 2012. *The Victor's Crown. A History of Ancient Sport from Homer to Byzantium*. Oxford University Press: Oxford.
- Remijsen, S. 2014. "Greek Sport in Egypt. Status Symbol and Lifestyle," ss. 349–63 i P. Christesen & D.G. Kyle (eds.), *A Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity*. Wiley Blackwell: Malden, MA.
- Remijsen, S. 2015. *The End of Greek Athletics in Late Antiquity*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Roller, L.E. 1981a. "Funeral Games for Historical Persons," *Stadion* 7, 1–18.
- Roller, L.E. 1981b. "Funeral Games in Greek Art," *AJA* 85, 107–19.
- Stroud, R.S. 1968. *Drakon's Law on Homicide*. University of California Press: Berkeley & Los Angeles, CA.
- van Effenterre, H. & Ruzé, F. 1994. *Nomima. Recueil d'inscriptions politiques et juridiques de l'archaïsme grec* I. Palais Farnèse: Rom.

Willis, W.H. 1941. "Athletic Contests in the Epic," *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 72, 392–417.

Woodhead, A.G. 1992. *The Study of Greek Inscriptions*.² Bristol Classical Press: London.

Young, D.C. 2004. *A Brief History of the Olympic Games*. Blackwell Publishing: Malden, MA.